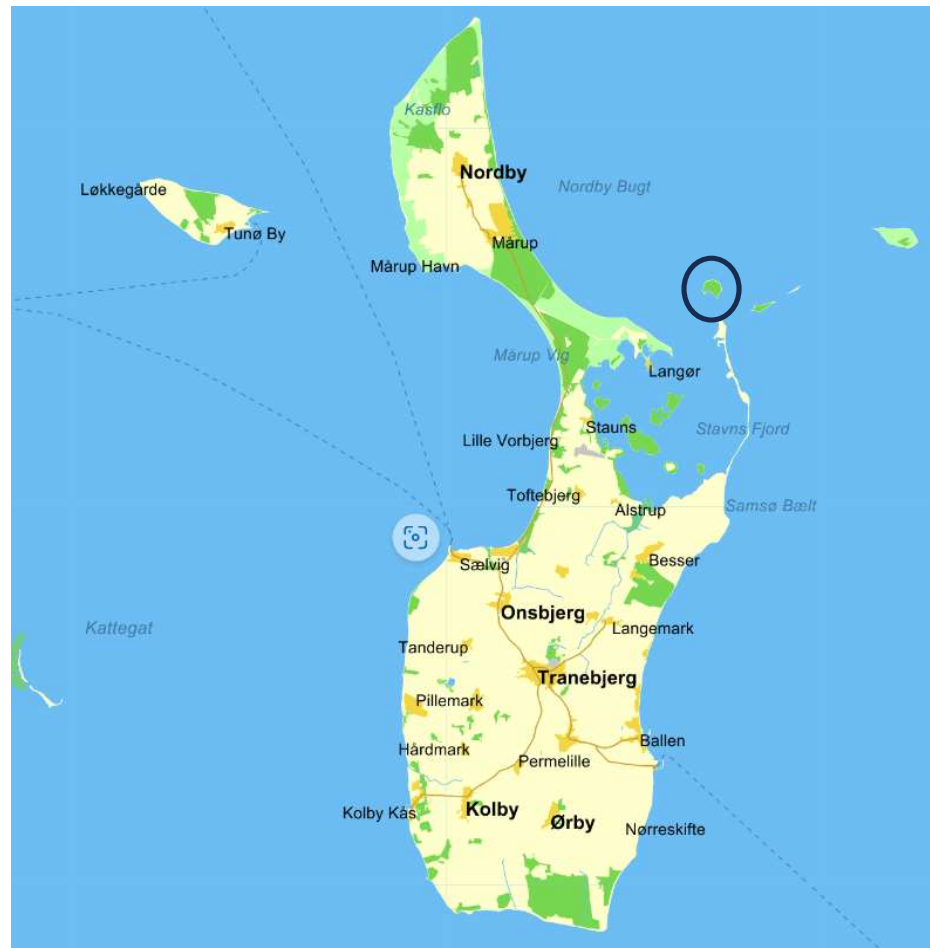

Min tiptipoldefar var Quarantaineofficiant på Kyholm

Hedeboegnens Slægtsforsker Forening
Indlæg af Annie Østergaard den 2. november 2023

Kyholm

Areal: 16,8 ha

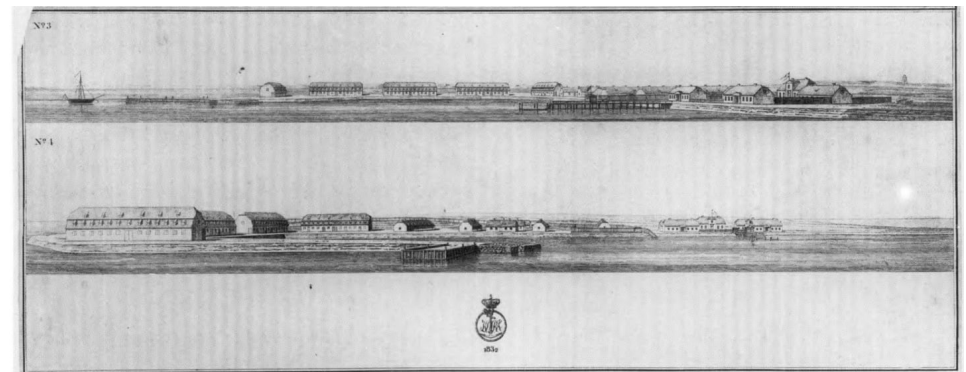
Kyholm

- 1709-1711: Karantænestation (pest)
- 1801-1814: Fæstning med søbatterier og ca 400 soldater til forsvar af indsejlingen til Storebælt (krigen mod Storbritannien)
- 1831-1859: Karantænestation (kolera)
- Er i dag ubeboet og tilhører Brattingsborg Gods (hovedgård på det sydlige Samsø)

1831–1859 Karantænestation

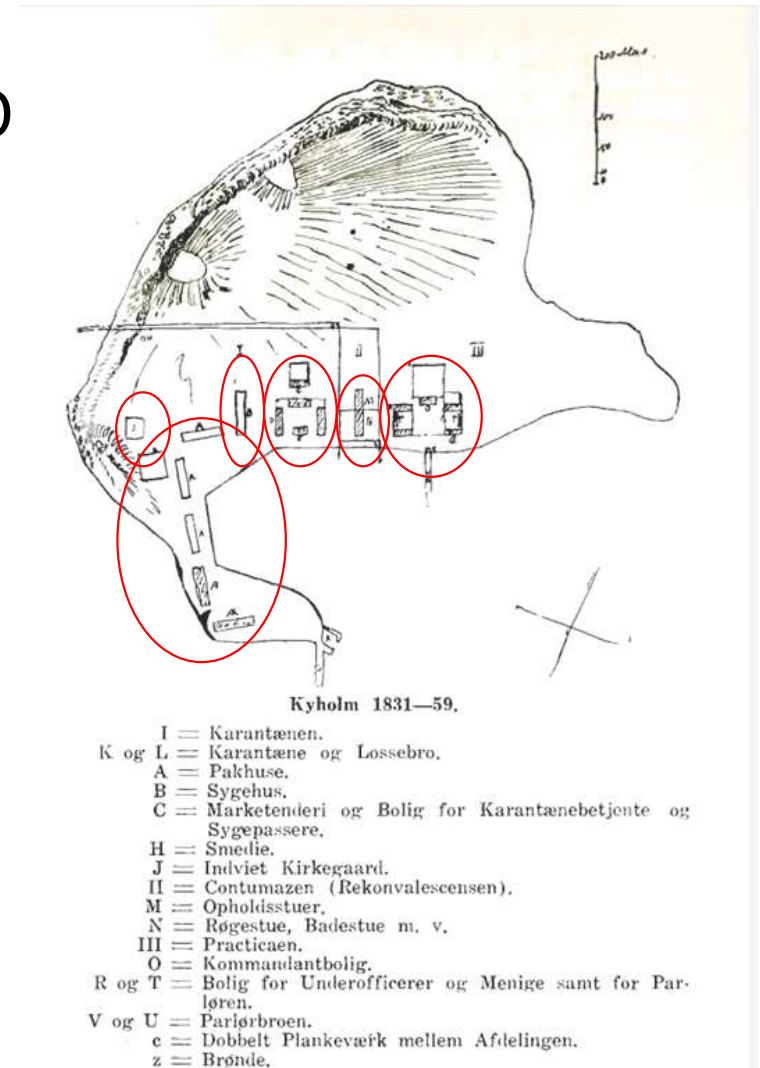
- Til gengæld for retten til at opkræve Øresundstold forpligtede Danmark sig til at oprette en 'Losnings- og Rendsnings-Quarantaine' på Kyholm
- Byggeriet blev påbegyndt i 1831, og i 1832 stod 25 bygninger færdige

Kyholm karantænestation 1831-1859. Tryk efter tegning af Jørgen Hansen Koch 1831. Foto: Rigsarkivet

1831–1859 Karantænestatio

- Karantæneanstalten var opdelt i 3 afdelinger:
 - I. 'Quarantainen', hvor de syge blev behandlet. Den var adskilt fra resten af øen af 2 rækker plankeværk
 - II. 'Contumazen', en bygning til rekonvalesenterne. Den var ligeledes adskilt fra resten af øen med plankeværk
 - III. 'Prachticaen' for de raske.

1831–1859 Karantænestation

- Skibene lagde til ved øen.
- Alt skulle pakkes ud: varerne og folkene ombord skulle gennemryges i et røgkammer.
- Hvis der ikke var tegn på sygdom, fik de et sundhedspas.
- Så kunne skibene sejle videre efter 10 dage.

- Det første skib ankom 20. juli 1832; det var på vej fra Dunquerque til Østersøen, og to mænd var døde undervejs

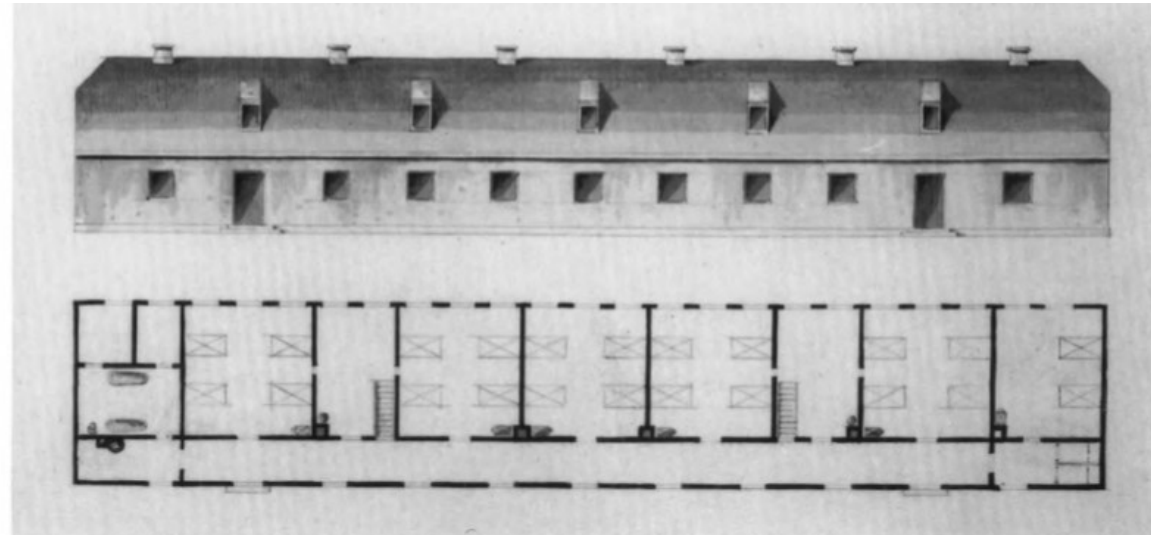

Fig.5. Plan og opstalt af sygehuset på Kyholm i karantænetiden 1831-59. Kapellet var sandsynligvis indrettet i den stue, der på tegningen rummer to senge (s. 2626). Tegning af Jørgen Hansen Koch 1831. Kunstakademiets Bibliotek. - *Plan and elevation of the hospital on Kyholm at the time of the quarantine-station, 1831-59. The chapel was presumably arranged in the ward with only two beds.*

1831–1859 Karantænestation

Folketælling 1845 over Quatantaine-Etablissementet Kyholm:

- 22 personer, nogle med ægtefæller, børn og tjenestefolk, boede på Kyholm, i alt 72 personer
- En Quarantaine Officiant (eller betjent) var som regel også håndværker.
- Min tiptipoldefars funktion var Quarantaine Officiant og murer

De ansattes funktioner var:

- Pladskommandant, læge, karantænemester, regnskabsfører, maler, murer, snedker, smed, officiant, arbejdsmand, sygevagter, lods, røgter, tjenestefolk

- Den til Forsendelse med de Kongelige Brevposter privilegerede Berlingske Politiske og Avertissementstidende
- 27. marts 1851

Licitation.

Da der til Brug ved Quarantaine-Etablisementet paa Ryholm i dette Foraar skal anskaffes nogle Bygningsmaterialier og Haandværksredskaber samt Inventariefager, saa anmodes de, som maatte ønske at overtage Leverancen af disse Gjenstande til de billigste Priser, derom at indgive deres skriftlige Tilbud til Finansministeriet, og vil nærmere Oplysning om Leverancens Størrelse og Bestaaffenhed kunne erholdes i undertegnede Contoir.

Finansministeriets Quarantaine-Secretariat den 25de Marts 1851.

- Dagbladet (København)
- Ledige embeder - 18. juli 1853

— Lægeposten ved Quarantaine-Etablisementet paa Ryholm. Posten bliver om muligt at tiltræde til 1ste August d. A. Ansættelsen sker med en temporair Funktionstid paa 2 Aar saaledes, at Lægen oppebærer den for denne Post reglementerede Gage og Emolumenter, samt at der forbeholdes saavel Justitsministeriet som Lægen Ret til gjensidig at opsigte dette Tjenesteforhold med et Varjel af 3 Maaneder. Ansøgninger om Ansættelse i denne Post, der er bestemt for en Ugift, og hvis Indtægter og Emolumenter ere 600 Rbd. i aarlig Gage, fri Bolig, Lys og Brænde, samt reglementeret Betaling for Underføggelse af quarantainepligtige Skibe, indleveres, inden 14 Dage fra den 9de Juli at regne, til Sundhedscollegiets Defaus.

1831–1859 Karantænestation

Folketælling 1855 over Quatantaine-Etablissementet Kyholm:

I folketællingen for 1855 er angivet at der var 40 personer på Kyholm. 8 af disse personer boede på øen uden familier.

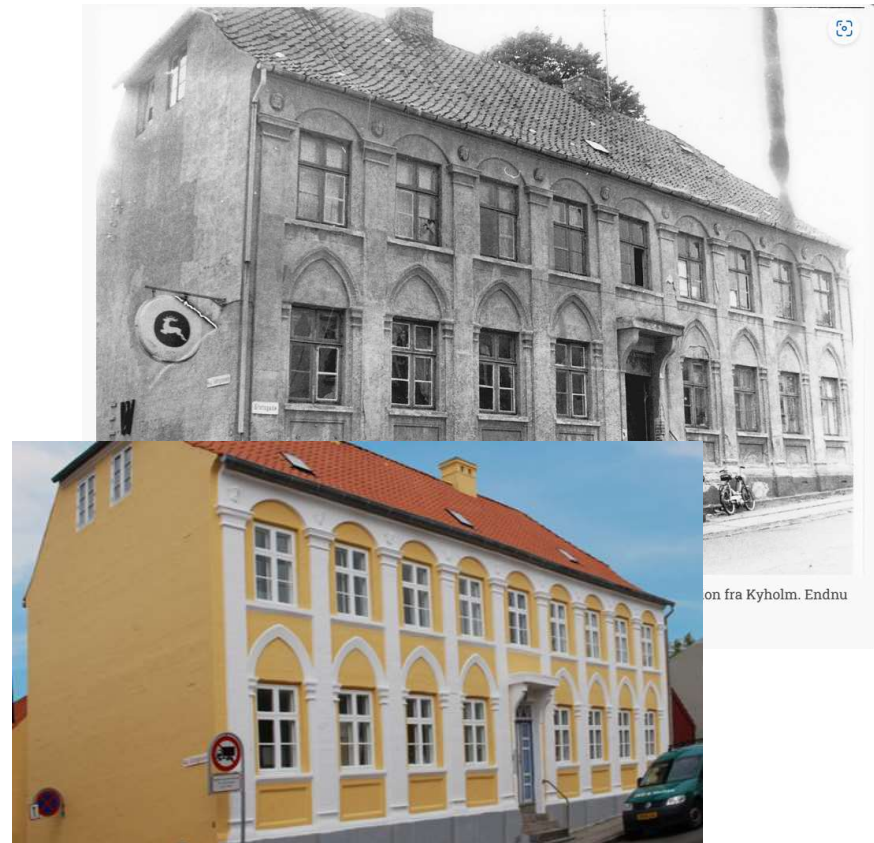
Min tiptipoldefars kone og børn boede i Tranebjerg på Samsø

Navn:	Alder:	Status:	Erhverv:	Fødested:
Ole Randrup	35	Ugift	Quarantaine-Arbejder	Randrup S., Hjørring Amt
Simon Grønbeck	50	Gift	Quarantaineofficiant	Wiborg
Gustau Schou	50	Gift	Quarantaineofficiant	Warde
Anders Skærshule	48	Gift	Quarantainearbejdsmand	Ugelt Sogn, Hjørring A.
Niels H. Sørensen	47	Gift	Quarantainearbejdsmand	Besser Sogn paa Samsø
Peter Jensen	39	Gift	Quarantainearbejdsmand	Nordby S. paa Samsø
Niels R. Huul	47	Gift	Fyroppasser og Vægter	Albe Sogn, Hjørring A.
Peter Ibsen	27	Gift	Lods	Thunø

1831–1859 Karantænestation

- I 1853 døde 4737 personer i København og i provinsen 1951 personer af sygdommen
 - I 1857 blev Øresundstolden ophævet
 - I april 1859 begynder man at rive alle bygninger på Kyholm ned, og indboet bliver solgt
 - Museet i Tranebjerg på Samsø har forskellige effekter fra Kyholm
- Bygning flyttet fra Kyholm i 1859 og genopført i Kalundborg i 1860

1831–1859 Karantænestation

- I løbet af karantænetiden blev der begravet 19 personer på Kyholms kirkegård.
- Min tiptipoldefars datter, Vilhelmine Sørine Grønbek, blev født på Kyholm. Hun døde 17. februar 1848, blot 14 dage gammel, af kramper og blev begravet på Kyholm kirkegård.

Kirkegården forfaldt, men i 1931 lykkedes det menighedsrådet for Tranebjerg Kirke at få kirkegården fredet, og den blev genindviet 22. juli 1932

Simon Christian Grønбек

- Bliver født i Grønбекhuse ved Viborg i 1806.
- Bliver udlært som murer i Viborg i 1829
- Kommer til Kyholm i 1837
- Vies i Aarhus til Ane Cathrine Sørensen i 1844, og umiddelbart derefter flytter Ane til Kyholm

Deres børn:

- Marie Christine Severine Grønбек, født 27. januar 1846
- Vilhelmine Sørine Grønбек, født 3. februar 1848. Dør 17. februar samme år.
- Frederik Carl Christian Grønбек, født 17. august 1849
- Yderligere 4 børn fødes på selve Samsø

Simon Christian Grønbek

- Iflg. Folketællingen fra 1860 bor familien i Tranebjerg, midt på Samsø.
- Simon Grønbek dør i september 1860, 54 år gammel.
- Simon Grønbeks datter, Vilhelmine Sørine Grønbek bliver født 1856, og hun gifter sig i 1877 med Frederik Christian Hansen
- Vilhelmine og Frederik får i 1884 en datter, Hansine Hansen, og hun er min oldemor!

Hansine og Tor, mine oldeforældre på min mors side

- Hansine Melsvik, f. Hansen (født 23/02 1884 i Tranebjerg sogn, Samsø, død 07/01 1962 i Hvidovre)
- Tor Olsen Melsvik (født 12/10 1874 i Lavik, Norge, død 31/03 1960 i Hvidovre)
- Gift 26/04 1902 i Korskirken, Bergen
- Jeg ved ikke hvem der har taget billedet, heller ikke hvornår det er taget. Et gæt kunne være parrets guldbryllup i 1952

Horsens Social-Demokrat fra 9. november 1921

Den døde Ø – fortælling

Den døde Ø.

Den gamle Dame længtes efter Horsens.

I „Dem.“ skriver „Tretten“ følgende:

Det dufter af Lavendler, der staar Levkojer i Vinduet. I en stille, rolig Formiddagstime sidder jeg hos den 85-årige Fru Augusta Elsted, der bor i Fredensgade 45 i Aarhus. Den gamle Dame er altsaa født i 1836, men trods sin høje Alder er hun rask og livlig som mangen Kvinde paa 40. Vi sidder og taler om Kyholm, den døde Ø i Kattegat, som engang var Danmarks Pest- og Karantænestation. Fru Elsted er født paa den lille havomsugte Plet, og hun stryger sig erindrende over den rynkede Pande.

— Min Fa'r hed Thyge Thomas Fuur. Han var oprindelig Skibskaptajn, men paa sine gamle Dage led han Uheld ved Pørlis og Spekulationer, og han modtog et Tilbud om at blive Karantæne- læge over paa Kyholm. Her fødtes

jeg og levede de første 16 Aar af mit Liv.

Fru Augusta Elsted.

Min Moder var ogsaa paa en Maade statsansat, idet hun var Okonoma og sørgede for Karantæne-Betjentes, Assistenters og Arbejdsfolks timelige Behov. Vi var ofte 120 Mennesker til Bords, og der var nok at bestille, Liv og Lystighed tidligt og sent. Omkring 1840 — jeg døjer saadan med at huske Aarstal — døde min Fa'r, min brilante Fa'r, og nogen Tid derefter giftede min Mo'r sig igen. Hendes Ægtefælle blev Karantæne-Betjent Penckvoss. Han var tysk af Fødsel, født i Hamborg, men var traadt i danske Tjeneste. Kyholm-Beeboerne dannede et helt

lille Samfund i Staten. Vi var op imod et Hundrede Personer, men levede adskilt i to Lejre. Een var nemlig af sanitære Hensyn delt i to Dele: Den sunde og den syge Del. Militæret, Kommandanten, Fyrmesteren og nogle andre Funktionærer og Embedsmænd var bosatte paa den sunde Side, men Lægen, Karantæne-Mester, Sygebetjente o. m. a. var henvist til at leve paa den syge Side, hvor Sygehuset og de fire stor Pakhuse til Omladning af Varer laa. Naar et Skib var pest- eller kolerasmittet kom det jo til Kyholm. Besætningen blev undersøgt af Lægen, som i mine Barneaar hed Jørgensen, Skibets Lædning blev bragt i Land, roget og desinficeret paa anden Maade. Saadanne Dage sled Kyholmbeboerne i det. Men der kunde ogsaa komme stille arbejdslose Dage, hvor man, var henvist til at slaas Tiden ihjel med Tidkort af forskellig Art.

— Døde der mange paa Øen? spørger vi den gamle Fortællerske.

— Nej, ikke overvættedes mange. Det hændte selvfølgelig, en eller anden Sømand fra fjærne Egne opgav Aanden og blev jordet paa den bukketjornsbepantede Kirkegaard, mens den tilkaldte Samsø-Præst messede til Østenvindens dybe Akkompagnement. Ak, ja, paa denne Kirkegaard hvilede ogsaa min Fa'r. . . .

Vi havde hverken Præst eller Degn paa Kyholm. Vi Børn havde Huslærere, men naar vi skulde konfirmeres, blev vi anbragt hos en eller anden Præst- eller Degnefamilie paa Fastlandet. Jeg

gik til Konfirmandforberedelse i Hylke Præstegaard, idet jeg i denne Tid boede hos min salig Onkel, Lærer Holmboe, samme Sted. En Søster til mig blev konfirmeret i Maarslet Kirke.

I Karantæne-Tiden, naar der var pestsmittede Skibe forankret ved Havnens Stenmoler, maatte alle Kvinder og Børn paa den syge Del af Øen sendes bort. Mange af os rejste i saadanne Stunder til bekendte og Slagtinge rundt i Landet, og vi tog saa Revanche for det noget ensformige Liv paa vor Hjemna.

Vor Kirke derovre var en Sal, men en nydelig smykket Sal. En Gang om Maanedn holdt Præsten i Onsted Gudstjeneste for os, og der var udbrudt i egen Højtidelighed over disse Kirkebesøg. Vi sad der jo alle lyttende og interesseret med Alvor i vore Hjerter, thi hvor ofte havde vi ikke Lejlighed til at staa over for Døden, over for Lidelser og Gru.

— Hvorledes var Forbindelsen med Omverdenen?

— Ganske udmærket. Der kom Bager hver Onsdag og Slagter hver Lørdag. Desuden var der »Dæksbaandens« vor Førg, som den ene Maaned sejlede til Aarhus, den anden til Ebeltoft og den tredje Maaned til Kalundborg. Men saa godt som hver Dag var der iøvrigt Baadforbindelse med Staans eller Løngere. Om Vinteren — i gamle Dage havde man jo langt strengere Vintre end nu — kørte vi i Kane over Isen fra Kyholm til Samsø. Aah, hvilke Ture var det ikke. Klingende Bjælder,

blinkende Is, hvor man saa hen, lysende Sne over Samsøs Højdedrag og Mois' Skrænter. Det var en Højtid, en Fest for vi Børn. . . .

Engensinde glemmer jeg mine første Aar paa Kyholm. Jeg er vistnok den sidste, eller i hvert Fald en af de sidste Kyholmbeboere, som endnu er i Live. Tiden er jo løbet paa Harefod, kunde jeg sige, men hvor er Livet dog forunderligt trods dets Kampe.

Fru Elsted's Moder og Stedfader, Karantæne-Betjent Penckvoss.

Da jeg var 17 Aar, flyttede mine Forældre til Aarhus. Vi kom til at bo paa Mindegade i Kaptajn Funders Ejen- dom. Funder, har De ikke hert om ham? Naah, ikke. Det var en gammel Hædersmand. Min Stedfader døde af Ærgrelse. Han var ganske vist tysk af Fødsel, men han blev saa lynende gal i Hovedet over Tyskernes Optreden i 1864, at han gik til Sengs. Og Ærgrelsen blev indirekte Aarsag til hans Endeligt. Efter min Stedfaders Død flyt-

tede min Mo'r til Horsens. Hun tog Bopæl hos min Søster, der var gift med en Kaptajn Mortensen.

— Naar døde hun saa?

— Ja, det kniber som sagt med Aars- tallene, men hun besøgte mig under et »Oelsmarked« her i Byen. Det morede dog ikke den gamle Dame at overvære al den Staahej. Hun længtes efter det roligere Horsens. Da hun talte om at rejse, sagde jeg: Bliv nu hos mig endnu nogle Dage! Nej, jeg vil saagu' ej! svarede hun! Men hun kom alligevel ikke mere til Horsens, thi hun blev syg og døde i mine Arme. Det var, hvis jeg husker rigtigt, sidst i Trederne.

Jeg var bleven gift forinden. I 1866 blev jeg viet til Maler J. C. Elsted, der da arbejdede paa Vogn-Fabrikken »Hvide Mølle« i Randers. Mit Bryllup stod saamaend i Lyngaa Kirke. Vi kom til at bo i Randers den første Tid. »Hvide Mølle« er jo senere blevet til »Scandias«. Hvor alt i Grunden er forandret.

Fra Randers rejste vi til Aarhus, da min Mand fik Arbejde paa Centralværk stedet, og her arbejdede han de sidste 16 Aar af sit Liv. I 1883 blev han kaldt bort, og siden har jeg været ene — det vil sige, jeg har jo haft mine Børn og Børnebørn at støtte mig til. Jeg faar ingen Pension, thi i min Mands Tid var der ingen Pensionskasse. Det er senere forsøgt at skaffe mig lidt Hjælp fra Staten, men hvad Aarsagen nu er, det er ikke lykkedes. Jeg kommer vel ogsaa igennem. Helbredet har jeg da, selv om Synet kunde være bedre.

Den livlige gamle Dame tager et lille

Maleri i svær Guldramme ned fra Væggen og viser det glædestraalende frem.

— Se her, det er min Fa'r! Ser han ikke nobel og rar ud. Han var ogsaa en fin Mand, kan De tro. Billedet var oprindelig Medaillon, men jeg fik det sat i Ramme. Og hver Gang jeg ser paa det saa stiger der en langstrakt grøn Ø med høje gule Lærskrænter frem for mit Blik.

Det er Kyholm. Mindet om dens vilde Roser, dens susende Plantage og fredfyldte Kirkegaard er ikke blegnet i alle de svundne Aar — men jeg er jo heller ikke mere end 85.

Vi tager Afsked med Fru Elsted og forlader den rolige Stue, hvor det dufter svagt af Lavendler, og der staar Levkojer i Vinduet. Tretten.

Kilder:

- Bent Rasmussen: AF KYHOLMS SAGA, FRA KRIGSTIDEN 1801-15 OG KARANTÆNETIDEN 1831-59
- Bent Rasmussen: KIRKEGAARDEN PÅ KYHOLM
- Arkiv.dk
- Wikipedia
- Aviser på Mediestream
- Sa.dk
- Ddd.dda.dk
- Museumamager.dk: Danmarks Lodsmuseumsforening
- Danmarkskirker.natmus.dk: Kyholm, kapel på
- Tak til arkivleder Niels Henrik Nielsen fra Slægts- og Lokalhistorisk Forening Samsø for god hjælp
- Tak til Birgitte Morild for hjælp med at tyde tekster i lægdsruller